

Gospa Sućutna (njem. *Vesperbild*, tal. *Pietà*), sjedeći lik Marije koja na svojem krilu drži mrtvo Isusovo tijelo nakon skidanja s križa. Motiv se pojavio oko 1320. u rajnskome području; širio se sr. Europom sve do XVI. st. U Njemačkoj se nazivao *Vesperbild* (lat. *vesperae*: večernje), jer je Isusovo tijelo bilo skinuto s križa podvečer, u Italiji *Pietà* (tal.: sućut), sućut nad mrtvim tijelom. Isprva mrtvo tijelo sjedi u Marijinu krilu, Marija ne plače, nego pobožnom gledatelju pokazuje mrtvoga sina i time ističe da je njegovom smrću dovršeno djelo otkupljenja. U kasnijim je prikazima Isusovo tijelo posjednuto ili leži u krilu vodoravno (XV. st.), a u XVI. st. klizi prema tlu, gdje sjedi ili leži, a Marija pridržava samo Isusovu glavu ili ramena.

Goss, Vladimir Peter (pr. ime **Vladimir Gvozdanović**), hrv. povjesničar umjetnosti i pisac (Zagreb, 1942). Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1966); od 1969. djeluje u SAD-u, doktorirao na Sveučilištu Cornell u Ithaci (1972). Proučava srednjovj. umjetnost i kulturu, posebice starohrvatsko graditeljstvo. Objavljuje znanstvene članke, rasprave i knjige (*Starohrvatska arhitektura*, 1969; *Predromanička arhitektura u Hrvatskoj*, 1996; *Četiri stoljeća europske umjetnosti: 800–1200.*, 2010; *Registar položaja i spomenika ranije srednjovjekovne umjetnosti u međuriječju Save i Drave*, 2013).

Gossaert, Jan (zvan **Mabuse**), niz. slikar (? Maubeuge, između 1478. i 1488 – Breda, 1532). Predstavnik niz. manirizma. Prvi slikar među niz. »romanistima«. God. 1508. putovao u Italiju, gdje je u službi Filipa Burgundskoga crtao ant. spomenike. Nakon povratka djelovao ugl. u Wijkju kraj Duurstede a i u dvorcu Middelburgu. Rana su mu djela u tradiciji niz. slikarstva s kasnogotičkom arhitekturom u kraljiku i minucioznim prikazivanjem pojedinosti (*Malvagna triptih*, oko 1511., Palermo). Nakon tal. iskustva oponaša renesansne uzore sjevernotalijanskog tipa, tematika je pretežno mitološka, likovi obnaženi (*Neptun i Amfitrita*, 1516; *Danaja*, 1527). Njegov zaokret prema tal. klasiци snažno je utjecao na niz. slikarstvo XVI. st.

gostarice (grč. *γάρτρα*: posuda), staklene ili metalne posudice u kojima se drži voda i vino za misu; *ampulice*, *kostarice*.

gostinjac → hospicij

Jan Gossaert, *DANAJA*, 1527., Alte Pinakothek, München

Göthe, Eosander → Eosander, Johann Friedrich

Gothic Revival (engl.: oživljavanje gotike), smjer u arhitekturi i umjetničkom obrtu XVIII. i XIX. st. u Engleskoj, koji je preuzeo formalne elemente gotike (→ neogotika). Uz prvotne sporadične pojave osobito se proširio nakon što je pisac Horace Walpole u tome stilu podignuo svoj ljetnikovac Strawberry Hill (1748–77) u Twickenhamu (danas London). Najznačajnija je građevina toga stila zgrada parlamenta (Westminsterska palača) u Londonu (A. W. Pugin i Ch. Barry, 1840–68). Gotički ukrasni oblici primjenjivali su se na pokućstvu, tapetama, uporabnim predmetima, nakitu i dr.

gothique flamboyant (franc.: plamena gotika), razdoblje u franc. kasnogotičkom graditeljstvu, traje od približno 1375. do sred. XVI. st. Obilježava ga bogata primjena dekorativnih elemenata, karakterističnih vijugavih ukrasa u prozorskim mrežistima koji nalikuju na plamen; slični se oblici katkad javljaju i u obliku ribljega mjehura. Najznačajniji su primjeri zap. pročelje crkve Saint Maclou u Rouenu (1500–14) te zap. pročelje katedrale Saint Pierre et Saint Paul u Troyesu (oko 1506). Isti se dekorativni oblici iz graditeljstva prenose i u druge likovne vrste, posebice u knjižno slikarstvo i primijenjenu umjetnost.

gotica, latinično pismo kasnoga sr. vijeka. Počelo se razvijati u XI. st. u sjev. Francuskoj iz karolinške minuskule. Od XIII. do XV. st. g. je bila pismo zajedničko cijeloj zap. Europi. U paleografiji se obično razlikuje: liturgička g. (u kantualima i sličnim liturgijskim knjigama), knjižna g. (redovito u kodeksima) i kurzivna g. nepravilnih oblika, teško čitljiva; upotrebljavala se u pismima i ispravama, ali i u knjigama. *Bastarda*, poseban tip gotice, predstavlja sredinu između knjižnog i kurzivnog pisma. Na području Hrvatske g. je bila u općoj uporabi XIII–XV. st. kao i u cijeloj zap. Europi; u sjev. Hrvatskoj prevladavao je uglati, a u Dalmaciji obliki tip gotice.

gotico florido (španj.: cvjetna gotika), faza u španj. kasnogotičkom graditeljstvu (XV. st.). Obilježava je uporaba karakterističnih vijugavih lisnatih ukrasa. Najvažniji su primjeri katedrala S. Salvador u Oviedu (1388–1498), katedrala Sta María de la Sede u Sevilli (1402–1519) te zvonici katedrale u Burgosu (1442–58).

gotika (po pogrdnom nadimku gotski, kojim su tal. humanisti, odn. G. Vasari, kasnosrednjovj. prekoalpsku umjetnost, kao manje vrijednu, pripisivali barbarskim Gotima), stilsko razdoblje u eur. umjetnosti XII–XVI. st.; slijedila nakon → romanike, a završila pojavom → renesanse. Izvorno se naziv g. rabio za opis arhitekture koju odlikuje uporaba šiljastoga luka, križno rebrastoga svoda i kontrafora; poč. XIX. st., u doba romantizma, pojam g. gubi prizvuk »barbarski«; počinje se primjenjivati i na kiparstvo i slikarstvo te poprima značenje koje ugl. vrijedi i danas. G. se prvi put pojavljuje sred. XII. st. u sakralnoj arhitekturi franc. pokrajine Île-de-France. U prvoj pol. XIII. st. postupno se širila Europom, punu afirmaciju doživjela u XIV. i XV. st. kada se u okviru kasne gotike javljaju mnogobrojne regionalne inačice.

Iako je zadržala neke romaničke elemente (križnorebrasti svod, šiljasti luk, dva zvonika na pročelju) g. je u građevni sustav unijela i mnoge nove elemente. To se ponajprije odnosi na izrazitu vertikalnost, koja dolazi do izražaja nerazmjernom širine i visine gl. broda i primjenom vertikalnih elemenata u raščlambu zida gl. broda, te oblikovanje jedinstvenoga i nepodijeljenoga prostora u kojem se gl. brod izravno

nastavlja u kor, poprečni brod se dokida ili uvlači, a bočni brodovi se oko apside izravno produžuju u deambulatorij. Izjednačavanje visine i širine bočnih brodova i glavnoga te gradnja široko razmaknutih stupova/nosača doveli su do potpune prostorne cjelovitosti, odn. do nastanka → dvoranske crkve, idealnoga rješenja gotičkoga sakralnoga prostora. Prostor je osvijetljen velikim prozorima s → mrežištima (kružištima), odn. plastiziranim geometrijskim oblicima. Izvana je građevina obavijena »kamenim plaštem«: sustavom potpornih stupaca (→ kontrafor) i potpornih lukova. Ukras katedrale jest njezino pročelje sa zvonnicima i monumentalnim portalima okrunjenima šiljastim, probijenim zabatima u obliku trokuta (→ učelak), te arkade s kipovima i otvorenim galerijama, međusobno odijeljenima bogato profiliranim vijencima. Prevladava tip longitudinalne crkve (bazilike, dvoranske crkve, jednobrodne crkve i kapele), dok su centralne građevine iznimno rijetke (Liebfraukirche u Trieru).

Iako g. nije imala jednoznačan razvoj uobičajeno se dijeli na ranu gotiku (1150–1200), zrelu (visoku ili klasičnu) gotiku (1200–1330) i kasnu gotiku (1330–1500). Ranu gotiku u Francuskoj obilježava primjena prikrivenoga kontrafornog sustava i četveroetažni zid gl. broda (arkade, galerije, triforij, prozorski red), dok se u oblikovanju vanjšine ističe masivno pročelje s dvama zvonnicima i trima portalima ukrašenima skulpturama (Noyon, Laon i Pariz). U Engleskoj tomu razdoblju odgovara → Early English – koji započinje gradnjom kora katedrale u Canterburyju (1174), nastavlja se gradnjom katedrale u Welsu i Lincolnu, a vrhunac je dosegno gradnjom katedrale u Salisburyju (1220–84). U istom razdoblju u Njemačkoj i zemljama na području Svetoga Rimskoga Carstva primjena gotičkih građevnih elemenata javlja se tek sporadično, a križnobreasti svod i šiljasti luk najčešće služe kao dekorativni elementi (katedrale u Wormsu, Mainzu, Bambergu); od 1200. do 1230-ih uočljiva je dosljednija primjena gotičkih načela gradnje tzv. → prijelaznoga stila (katedrala u Magdeburgu, Limburg an der Lahn, St. Gereon u Kölnu). U Francuskoj zrela gotika započinje gradnjom katedrale u Chartresu 1194. i traje do približno 1230., a obilježava je primjena razvijenog, otvorenoga kontrafornog sustava, koji dokidanjem galerija omogućuje izdizanje građevine (katedrale u Reimsu, Amiensu, Beauvaisu). Nastavkom gradnje crkve St-Denis kraj Pariza (1231) započinje → rayonnant stil, koji je trajao punih 150 godina. Osim velikih prozorskih rozeta s radijalno raspoređenim uzorkom mrežišta, obilježavaju ga i ostakljeni triforij, svežnjasti stupci te pojava slobodnostojećih ukrasnih zabata (St-Chapelle u Parizu, St-Urbain u Troyesu, korovi katedrale u Amiensu i Beauvaisu). U Engleskoj tomu razdoblju odgovara → dekorativni stil, koji obilježava pojava geometrijskog i krivolinijskoga mrežišta, ukrasni svodovi te arhitektonska i figuralna dekoracija koja prekriva sve zidne površine (Westminsterska opatija u Londonu, Anđeoski kor katedrale u Lincolnu, katedrale u Bristolu, Exeteru, York Minster); vrhunac predstavlja Lady Chapel katedrale u Elyju (1321–49). Uz nekoliko spomenika nastalih pod izravnim franc. utjecajem (katedrale u Kölnu, Strasbourgu, Regensbourgu) u Njemačkoj se nešto prije sredine XIII. st., pojavom tipa dvoranske crkve (Elizabethkirche, Marburg), javljaju samosvojni njem. oblici. Uz Sjeverno i Baltičko more razvija se i posebna arhitektura gotike u opeci (*Backsteingotik*). U Španjolskoj se prvi gotički oblici javljaju potkraj XII. st.; prvi cjelovitiji spomenici, nastali pod franc. utjecajem, pojavljuju se 1220-ih (katedrala u Toledu, Burgosu, Leónu). Pod utjecajem cistercijske

arhitekture (Fossanova; S. Galgano) u Italiji tijekom prve pol. XIII. st. dolazi do djelomičnog prihvaćanja gotičkoga stila u arhitekturi (S. Francesco, Assisi); u XIII/XIV. st. podižu se crkve propovjedničkih redova (Sta Maria Novella i Sta Croce u Firenci), odn. katedrale (Siena, Firenca, Orvieto) bazilikalne koncepcije. Kasna gotika u Engleskoj počinje pojavom → perpendikularnog stila, koji obilježava geometrizirano, rešetkasto mrežište (kor katedrale u Gloucesteru), odn. dokidanje horizontalne podjele zida gl. broda te pojava lepezastih i visećih ljevkastih svodova (King's College Chapel, Cambridge; kapela Henrika VII., Westminsterka opatija u Londonu). U Njemačkoj kasna gotika počinje istodobno s pojavom potpuno razvijene dvoranske crkve (Heilingenkreuz, Schwabisch Gmünd), koja vrhunce postiže tijekom XV. st. (St. Annenkirche, Annaberg-Buchholz). Pojava složenijega krivolinijskog mrežišta u kojem dominira motiv ribljeg mjuhura (*vesica piscis*), odn. oblici nalikna plamene jezičke, osnova je flamboyant stila (→ gothique flamboyant) u Francuskoj (kor crkve Mont Saint-Michel; Saint-Maclou u Rouenu; Tour de Beure katedrale u Rouenu). Na Pirenejskome poluotoku samosvojni gotički oblici očituju se u specifičnoj mješavini zapadnoeur. i orijentalnih ukrasa arap. podrijetla (→ mudéjarski stil), koji vrhunce doživljava potkraj XV. i poč. XVI. st. u bogatim površinskim uredima → izabelinskoga i → platereskoga stila, odn. u pojavi velikih i prostranih crkava s uvučenim kontraforima (zidani stupci, *Wandpfeilerkirche*), koje od poč. XIV. st. formiraju posebnu regionalnu inačicu katalonske gotike (katedrale u Barceloni, Palma de Mallorci). U Portugalu se potkraj XV. i poč. XVI. st. oblikuje → manuelški stil osobit oblik kasnogotičke arhitekture iznimno bogate dekoracije (Toranj Bélem i samostan sv. Jeronima u Lisabonu). U kasnoj gotici javlja se i niz regionalnih inačica, a u razdoblju internacionalne gotike (1350 – oko 1430) kao nositelji stila ističu se i dvorovi visokih svjetovnih i crkvenih prelata u Dijonu, Parizu, Pragu, Avignonu te Milanu.

Gotičko kiparstvo u Francuskoj u početku je pratilo razvoj arhitekture, poslije se postupno osamostaljuje; skulptura na portalima strogo je hijerarški organizirana i podređena arhitektonskom okviru, što dolazi do izražaja u izduženim i ukočenim kipovima-stupovima na dovratnicima (kraljevski portal katedrale u Chartresu, 1145–55). Istodobno s humanizacijom svetačkih likova i unošenjem novih ikonografskih tema (prizori iz Kristova i Marijina života te iz života svetaca) kipovi postaju sve prirodniji, napuštaju početnu ukočenost, a prije sred. XIII. st. odvajaju se od podloge, čime postižu nov prostorni odnos; draperija se posebno naglašava, dok lica poprimaju izdužen, emotivan izraz (Ste-Chapelle, Pariz; katedrala u Reimsu; Vierge Dorée katedrale u Amiensu). U Njemačkoj je kiparstvo slijedilo franc. uzore i sred. XIII. st. ostvarilo značajne skulpturalne cjeline ponajprije na portalima ali i u unutrašnjosti katedrale (Strasbourg, Naumburg, Magdeburg, Bamberg). U Italiji se od sred. XIII. st. gotička skulptura autonomno razvija, većim se dijelom ugledajući na ant. skulpturu (*N. Pisano, A. di Cambio, Tino di Camaino*); klasično nasljeđe ne napušta se ni u djelima izrazite osjećajnosti, nastalima dijelom i pod franc. utjecajima (*G. Pisano, L. Maitani*). Kako je rasla moć plastičnoga predočavanja, javljaju se kiparski oblici među kojima se posebno ističu idealizirani prikazi Majke Božje s Djetetom (→ lijepe Madone), te sugestivnija predočavanja umrloga Krista, razapeta na križu ili položena u Marijinu krilu (→ Pietà). Između tih naturalističkih strujanja, već na pragu renesanse, javlja se sjevernjački realizam *C. Slutera* (Champ-

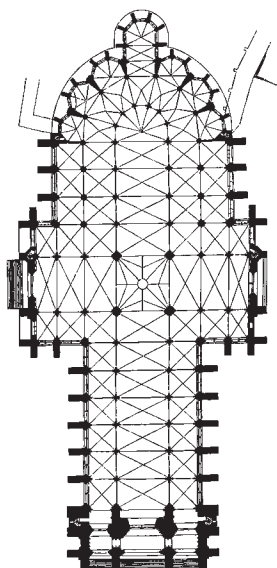

gothique flamboyant,
motiv ribljega mjuhura

mol u Dijonu). U Njemačkoj tijekom XV. i poč. XVI. st. značajnu ulogu ima drvena skulptura, osobito veliki rezbareni drveni oltari (*V. Stoss, M. Pacher, T. Riemenschneider*). Slikarstvo u osnovi slijedi razvoj kiparstva; od prvotnih arhaičnih i još uvijek frontalnih prikaza ljudskoga lika razvija se prema prirodnijim, trodimenzionalnim prikazima. U Francuskoj se javlja na oslikanim prozorima, vitrajima s plošnim, dvodimenzionalnim prikazima izrazito žarkih boja (katedrala u Chartresu; Ste-Chapelle u Parizu). Iako je tehnika vitraja ograničavala potpuniji razvoj, u prekoalpskim je zemljama, gdje je zamjenjivala uobičajeno zidno

slikarstvo, trajala sve do kraja sr. vijeka. Od poč. XIII. st. razvija se → iluminacija (knjižno slikarstvo) koju obilježuje napuštanje romaničke, ornamentalne obradbe ljudskoga lika, precizniji i deskriptivniji crtež te meka modelacija kojom se postiže plastičnost prikaza (*Majstor Honoré, J. Pucelle*). Kao poseban oblik dvorske umjetnosti iluminacija doseže vrhunac u razdoblju internacionalne gotike, osobito u Francuskoj – u Parizu, Dijonu, Bourgesu i Poitersu (*A. Beauneveu, J. de Hesdin, braća Limburg*). U Italiji se gotičko zidno i štafelajno slikarstvo (slikarstvo na dasci) razvija sa zakašnjenjem pa se značajnije promjene javljaju tek poč.

gotika

tlocrt katedrale Notre-Dame,
1220–88., Amiens

pročelje katedrale Notre-Dame, XII. st., Laon

G. i B. Buon, palača Ca' d'Oro, 1422–30., Venecija

gradska vijećnica, XIV. st., Münster

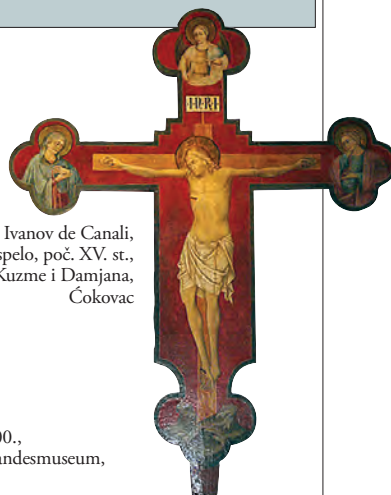
galerija klaustra, katedrala sv. Petra i Sv. Trojstva, XIII–XV. st.,
Gloucester

XIV. st. u djelima *Duccia di Buoninsegne* (Maestà, 1308–11., Museo dell'Opera del Duomo, Siena) i *Giotta* (Capella degli Scrovegni, Padova), kada se napuštaju strogi bizantizirajući oblici i teme te se u svetačke prikaze i narativne cikluse unosi prirodnost i emocionalnost ikoničkoga prikaza. Za razliku od sienske slikarske škole, koja je pod utjecajem Duccia de Buoninsegne njegovala lirsko-poetičan i visokoidealizirani prikaz (*S. Martini, A. i P. Lorenzetti*), firentinska škola je u Giottovu duhu (*T. Gaddi, B. Daddi, Maso di Banco*), naglašenom plastičnošću likova te osobito stvaranjem perspektivnoga trodimenzionalnoga prostora,

postavila temelje renesansnoga i zapadnoeur. slikarstva. U razdoblju internacionalne gotike dolazi do povezivanja talijanskih i sjevernjačkih iskustava, kao i do međudjelovanja sa sitnoslikarstvom i skulpturom mekogoga stila, čime se više ističu intenzivni kolorit, zlatna pozadina i fluidni crtež, a manje plastične i prostorne vrijednosti (*M. Broederlam, K. von Soest, Gentile da Fabriano*).

U primijenjenoj umjetnosti važnu je ulogu imala obradba metala, drva, izradba tapiserija i dr. Relikvijari i liturgijsko posuđe (kalež, pokaznica) obično su oponašali oblike i dekorativne elemente arhitekture, čime se pokretnosti predmeta

friz, XI–XII. st., katedrala, Bamberg

Menegelo Ivanov de Canali, raspelo, poč. XV. st., crkva sv. Kuzme i Damjana, Čokovac

PIETA, oko 1300., Rheinisches Landesmuseum, Bonn

kip Bl. Dj. Marije s Djetetom iz Boljuna, XV. st., Zbirka Eufrazijane, Poreč

Vincent iz Kastva, MOLITVA NA MASLINSKOJ GORI, detalj freske, 1474., crkva sv. Marije na Škrilinama, Beram

Konrad von Soest, RASPEĆE, 1403., crkva sv. Nikole, Bad Wildungen

omogućivalo širenje gotičkoga stila. U razdoblju kasne gotike izrađivali su se luksuzni predmeti od bjelokosti, zlata, tekstila i drugih skupocjenih materijala namijenjeni svjetovnoj uporabi, a diljem Europe razvijala su se mnogobrojna umjetničko-obrtnička središta (Limoges, Pariz, Antwerpen).

G. se u Hrvatskoj javila sa zakašnjenjem. U drugoj pol. XIII. st., gotovo istodobno, podižu se velike jednobrodne franjevačke i dominikanske crkve na jadranskoj obali (Zadar, Dubrovnik) te troapsidni kor katedrale (Timotejev sklop) i biskupska kapela sv. Stjepana (danas dio Nadbiskupskog dvora) u Zagrebu. Poč. XIV. st. u gotičkim se oblicima dovršavaju romanička zdanja (katedrale u Zadru i Trogiru), a podižu se i veće propovjedničke crkve (dominikanska crkva u Dubrovniku). Značajnije gotičke crkve podignute

su u prvoj pol. XV. st., kada u Dalmaciji pod mletačkim utjecajem dolazi do prodora cvjetne gotike (zvonik katedrale u Trogiru, prva faza gradnje katedrale u Šibeniku), a u kontinentalnoj Hrvatskoj do širenja srednjoeur. kasne gotike nastale pod utjecajem graditeljske obitelji Parler (brodovi zagrebačke katedrale, pavlinska crkva u Lepoglavi, kapela Sv. Trojstva u Brinju). Početke gotičkoga kiparstva obilježava portal majstora *Radovana* na trogirskoj katedrali (1240), nenadmašno djelo onodobnoga kiparstva, poznato po naturalistički živom i preciznom prikazu života srednjovj. svijeta. Uz ponešto rubnih pojava tijekom XIV. st., djelo *Petra Martinova iz Milana* te osobito *Jurja Matejeva Dalmatinca* sred. XV. st. vrhunska su kasnogotička ostvarenja. Gotičko se slikarstvo javlja gotovo sa stoljetnim zakašnjenjem u odnosu na arhitekturu i kiparstvo, a obilježava ga pojava *Paola Veneziana* sred. XIV. st. u Dubrovniku (raspelo u dominikanskoj crkvi). Bez izrazitijih razvojnih pojava te istaknutijih imena slikarstvo je na ist. obali Jadrana trajalo do sred. XV. st., a završilo je djelima *Blaža Jurjeva Trogirani-na*, pojavom dubrovačke slikarske škole te »Ugljanskim poliptihom«, okasnelim remek-djelom internacionalne gotike u Hrvatskoj. Zidno slikarstvo, unatoč nekim vrijednim ostvarenjima nastalima pod utjecajima tal. slikarstva XIV. st. (biskupska kapela sv. Stjepana u Zagrebu; Sv. Helena u Šenkovcu), u XV. st. nije doseglo vrsnoću slikarstva na dasci; ugl. su to provincijalizirana ostvarenja ladanjske umjetnosti (zidno slikarstvo u Istri) ili odbljesci srednjoeur. strujanja u dijelovima kontinentalne Hrvatske.

Gotovac, Frano, hrv. arhitekt i crtač stripova (Split, 1928 – Split, 1990). Diplomirao na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta u Zagrebu (1953). Od 1955. djelovao u Splitu, a od 1970. vodio projektni biro Konstruktor. Kao pripadnik zagrebačke škole arhitekture gradio jednostavnim i čistim volumenima, a likovnu cjelovitost prostora postizao odmjerenom primjenom suvremenih materijala. Važnija su mu ostvarenja u Splitu: školska poliklinika (1961), srednja ekonomska škola (1962), sklop crkve Sv. obitelji i samostana sv. Josipa (1969). Ističu se njegove realizacije kuća za odmor (Bućan na Čiovu, 1970; Muller na Braču, 1980). Objavljivao stručne članke; posmrtno izdani u knjizi *Izazov prostora* (1995). Autor je stripova (*Crni biser*, 1954; *Lovci na čaplje*, 1960; *Prodana utakmica*, 1964).

Adolph **Gottlieb**, SKITNICE U PODNE, 1952., Museum of Modern Art, New York

Tomislav **Gotovac**, umjetnička akcija ZAGREB, VOLIM TE, 1981.

Francisco José de **Goya y Lucientes**

OBITELJ KARLA IV., 1800., Prado, Madrid

AUTOPORTRET, 1815., Museo de la Real Academia de San Fernando, Madrid

